

Socialdemokrati och anarkism

Rudolf Rocker

1920

Skillnaden mellan socialdemokratien och anarkismen ligger icke endast i deras taktiks olikhet, utan måste i första hand sökas i principiella motsättningar. Socialdemokratien och anarkismen representera två skilda uppfattningar beträffande människans ställning i samhället, de representera två skilda uppfattningar om socialismen. Ur skillnaden i teoretiska utgångspunkter framspringa de taktiska olikheterna.

Socialdemokratien i förnämligast de germanska länderna, kallar sig med förkärlek "vetenskaplig socialism" och bekänner sig till den marxistiska läran, vars program tjänar den som teoretiskt underlag. Dess företrädare utgå från, att samhällets utveckling måste betraktas som en oändlig kedja av historiska nödvändigheter, vars orsaker äro att söka i de i varje epok förhärskande produktionsförhållandena. Genom den fortgående kamp som utkämpas mellan de av ekonomiska intressen uppdelade klasserna, finna dessa nödvändigheter sitt praktiska uttryck. De ekonomiska förhållandena, d. v. s. det sätt på vilket människorna producera och utbyta produkter, bilda den fasta grundvalen för alla övriga samhällsföreteelser eller, för att tala med Marx: "Samhällets ekonomiska struktur är den reala bas, varpå reser sig en juridisk och politisk överbyggnad, svarande mot bestämda samhällsformer."

Religiösa föreställningar, idéer, moralåskådningar, rättsbegrepp, mänskliga viljeyttringar o. s. v, äro resultat av produktionsförhållandena, emedan det är "det materiella livets produktionsätt, som *överhuvudtaget* betingar den sociala, politiska och andliga livsprocessen". Det är icke människans medvetande, som formar de förhållanden under vilka hon lever, utan omvänt: de ekonomiska förhållandena bestämma hennes medvetande.

Sålunda är socialismen icke en uppfinning av andligt skapande, utan den logiska och ofrånkomliga produkten av kapitalismens utveckling. Kapitalismen måste först skapa de produktionsvillkor - arbetsdelningen och industricentralisationen - under vilka socialismen kan förverkligas. Dess förverkligande är icke beroende av människans vilja, utan av en bestämd utvecklingsgrad hos produktionsförhållandena. Kapitalismen är det nödvändiga och ofrånkomliga villkoret för socialismen; dess revolutionära betydelse ligger just däri att den redan från början bär med sig fröet till sin egen undergång. Den moderna bourgeoisin, bäraren av kapitalismens system, måste kalla det moderna proletariatet till liv, för att grunda sitt herravälde och den skapade därmed sin egen dödgräva.

Kapitalismens utveckling fullbordar sig med en naturlags nödvändighet i på förhand bestämda banor och ur vilka ingen urspårning är möjlig. I denna utvecklings väsen ligger även benägenheten att uppsuga mindre industriella företag och i deras ställe sätta allt större, så att de sociala rikedomarna så småningom koncentreras på ett ringare antal händer. Hand i hand med detta fortskrider samhällets proletarisering, tills slutligen komma att stå mot varandra en oerhörd majoritet egendomslösa löneslavar och en försvinnande minoritet kapitalistiska företagare. Och då kapitalismen redan länge varit ett hinder för produktionen, så måste nödvändigtvis inträda en period av socialt omstörtande, i vilken de "exproprierade exproprieras expropriatorerna".

För att proletariatet skall vara i stånd att överta jord och produktionsmedel, måste det tidigare sätta sig i besittning av statsmakten, som efter en viss övergångsperiod, d. v. s. efter klassernas fullständiga avskaffande, skall så småningom helt dö bort. Den politiska maktens erövring är därför proletariatets förnämsta uppgift, och för att förbereda lösningen av detta problem, är det nödvändigt, att arbetarna organisera sig i särskilda politiska partier och som sådana föra politisk kamp mot bourgeoisin.

Ur dessa synpunkter har socialdemokratien gjort den parlamentariska verksamheten till medelpunkten för sin propaganda och underordnat varje annan form av verksamhet.

Under loppet av de sista femtio åren har det lyckats socialdemokratien att inrollera miljoner arbetare, att sända deputerade i alla den moderna klasstatens lagstiftande församlingar och att i talrika fall t. o. m. intränga i regeringen. En starkt utvecklad tidningspress och en omfattande litteratur har ständigt utbrett socialdemokratins idéer till allt vidare kretsar av arbetare och småfolk. Agitationen skötes av en här av anställda agitatorer och tjänstemän, som verka för partiets framgång. Genom att utesluta anarkister och andra, som avböjde politisk-parlamentarisk verksamhet, har man lyckats att inom organisationerna skydda sig från all verklig opposition.

Så utvecklade sig dessa socialdemokratiska partier överallt till en stat i staten och voro för långa år framåt i stånd att skrupellöst och hänsynslöst förhindra uppkomsten av varje annan socialistisk riktning. Först den oerhörda katastrofen i aug. 1914 blottade socialdemokratiens egentliga karaktär, förintade dess internationella prestige och lade dynamit i organisationsbyggnaden.

Anarkismen, d. v. s. den riktning i socialismens tankevärld, som är oförsonligt fientlig mot socialdemokratien, utgår i sin åskådning över det samhälleliga tillståndet och människornas ställning i den historiska utvecklingen från helt andra förutsättningar. Dess anhängare förneka ingalunda de ekonomiska förhållandenas mäktiga inflytande på samhällets allmänna utvecklingsprocess, men kunna dock icke ansluta sig den ensidiga och fatalistiska uppfattning, Marx i detta avseende lancerade. De äro framförallt av den meningen, att man vid undersökandet och bedömandet av samhällets former mycket väl kan gå vetenskapligt tillväga, men att historien och sociologien som sådana icke kunna betraktas som vetenskap. Vetenskapen erkänner endast bestämda fakta, som genom erfarenhet eller experiment äro fastställda såsom varande orubbliga. I denna mening kan man beteckna de s. k. "exakta vetenskaperna", fysik, kemi, som sådana. Isaak Newtons berömda tyngdlag, på vilken all vår astronomis beräkningar vilar, är en vetenskaplig, en naturlag, eftersom den städe visat sig vara riktig och aldrig medgivit några "undantag från regeln".

Samhällets utveckling i historien fortlöper dock icke med samma tvingande nödvändighet som fysiken följer sina lagar. Vi kunna exempelvis mycket väl anställa förmodanden över samhällets framtida utveckling, men det ges ingen vetenskap, som är i stånd att beräkna de sociala förhållandenas framtida gestaltning så som man kan beräkna en planets rörelse. De mänskliga samhällsformernas historia är mycket komplicerad och i sina elementära enskildheter ännu så obekant för oss, att i icke kunna tala om en järnhård naturlag, med vars hjälp vi skulle vara i stånd att bedöma samhällets utveckling och fastställa dess framtida former. Socialismen är ingen vetenskap; den kan icke vara vetenskap och allt tal om "vetenskaplig socialism" är självöversaktning eller bristande kännedom om vetenskapens sanna principer.

Bekännaren av den anarkistiska världsåskådningen delar icke den tron, att de ekonomiska förhållandenas utveckling obetingat måste leda till socialismen, att kapitalismens system så att säga bär kärnan i sig och man sålunda endast behöver bida mognadstiden då kärnan spränger hölstret. Han ser i denna tro ingenting annat än den religiösa fatalismens överflyttande till det ekonomiska området och menar att den är lika farlig, emedan den hämmar människornas verksamhetslust och ersätter det levande intresset med en död dogmtro. Anarkister ser i den moderna arbetsfördelningen och industricentralisationen icke några villkor, som måste leda till socialismen, utan hellre då den kapitalistiska utsugningens egna villkor, och dessa stå i den skarpaste motsats till socialismen. Väl kan den ekonomiska utvecklingen föra oss till nya faser av samhällelig existens, men den kan lika väl föra oss till kulturens undergång. Världskrigets fruktansvärda katastrof talar i detta stycke ett tydligt språk för alla, som ha öron för att höra. Lyckas det icke Europas folk, att ur detta kaos arbeta sig fram till högre former av samhällskultur, så är ingen profet i stånd att förutsäga, till vilken avgrund vi nästa gång drivas.

Nej, socialismen skall icke komma till oss, emedan den måste komma med en naturmakts oavslighet; den skall endast komma, om människorna äro besjälade av socialismen och uppbjuda alla krafter för att förverkliga densamma. Icke tiden, icke de ekonomiska förhållandena, endast vår övertygelse, vår vilja kan slå den brygga, som leder från löneslaveriet till socialismens friare samhälle.

Att först utvecklingen av kapitalistiska samhällsformer gjort proletariatet mottagligt för socialismens idéer, är likaledes en åsikt, som icke delas av anarkisten. England, som är den moderna kapitalismens moderland, har trots detta icke frambesvurit någon större socialistisk rörelse, under det att länder med nästan uteslutande agrarverksamhet, Andalusien och Syditalien, sedan lång tid förfoga över starka socialistiska organisationer.

Den ryska bonden, som ännu arbetar under synnerligen primitiva produktionsförhållanden, står också de socialistiska idéerna ganska nära och mellan honom och hans medmänniskor finnes ett djupare inre sammanhang än i andra länder. Gemensamhetsbesittandet av jorden, som sedan århundraden varit förhärskade, har hos honom utvecklats en hjälpsamhet och solidaritet gentemot hans kolleger som icke är förbunden i andra länder; hans sociala instinkter äro utvecklade i en grad, som vi förgäves skola söka efter hos industriproletariatet i Europa. Men trots detta har den ryska socialdemokratins teoretiker i vetenskapens namn förkunnat, att det ryska bondeståndets föräldrade kommunala institutioner voro dömda till undergång, emedan de icke stodo i samklang med den moderna utvecklingen och sålunda utgjorde ett hinder för socialismen.

För anarkismens anhängare äro statens former och lagstiftningen icke blott den politiska överbyggnaden över samhällets ekonomiska struktur, idéer, rättsbegrepp och andra yttringar av den mänskliga samvaron äro icke endast produkter av produktionsprocessen, utan bestämda faktorer av den mänskliga anden, som visserligen röna inflytande av de ekonomiska förhållandena, men samtidigt återverka på samhällets ekonomiska

villkor. Härigenom uppstår en oändlig serie av växelverkningar, så att det är absolut omöjligt att fastställa en bestämd grundfaktor. Man kan betrakta alla dessa former som materiella och med Proudhon dela den åsikten, att varje ideal är att likna vid en blomma vars rötter äro att finna i de materiella förhållandena. Men idessa fall äro de ekonomiska förhållandena blott en del av de allmänna materiella förhållandena; de bilda icke en järnhård grundlag, som i utvecklingsprocessen bestämmer alla andra samhällseliga livsyttningar, utan äro hellre underkastade samma oavbrutna växelverkningar, som det materiella livets övriga faktorer. Så är till exempel staten utan tvivel först och främst en produkt av privatbesittandet av jorden, en institution, som uppstod med samhällets söndersplittrande i olika klasser. Men sedan den en gång uppstått verkar den med all kraft för monopolens upprätthållande och för klassernas bevarande, för det ekonomiska slaveriets förevigande och har under loppet av sin utveckling blivit till en mäktig institution för mänsklighetens utsugning.

Dylika växelverkningar låta sig påvisas i talrika fall; de äro karaktäristiska för mänsklighetens historiska utvecklingsprocess och så påtagliga, att ny-marxisterna äro nödgade att erkänna dem.

Om den politiska maktens erövring synes socialdemokratien som den viktigaste uppgiften och vilken måste föregå socialismens förverkligande, så är för anarkismen avskaffandet av varje politisk makt av avgörande betydelse.

Staten är icke en villkorlig inrättning, utan en institution, som uppkom i en viss period i den mänskliga historien, som en följd av monopol och klassindelning. Icke för att skydda allmänhetens rätt uppstod staten, utan för att skydda det privilegierade mindretalets materiella intressen på de breda massornas bekostnad. Staten är ingenting annat än den besittande klassens politiska agent, det organiserade våld, som sammanhåller den ekonomiska utsugningens system och det politiska klassherraväldet. Dess former har under historiens lopp förändrats, men dess egentliga väsen, dess historiska mission har icke förändrats.

För folkets bredare lager har staten i alla tider och i alla sina former varit ett hänsynslöst verktyg till undertryckande; ur dessa orsaker är det omöjligt, att den kan tjäna samma lager som verktyg till deras befrielse. - Socialdemokratien, som i sina olika chatteringar är fullständigt genomträngd av jakobinismens idéer, tror sig icke kunna undvara staten, emedan den förställer sig att socialismen kan förverkligas från "ovan till nedan", medels regeringsdekret och statsingripande. Anarkismen, som strävar att förstöra staten, ser endast en väg för socialismens genomförande och den går nedifrån och uppåt, genom folkets egen skapande verksamhet och med hjälp av dess egna ekonomiska organisationer skall socialismen realiseras.

Här kommer en fråga, som framhäver en fundamental skillnad mellan de båda riktningarna - frågan om människans ställning i samhället. För socialdemokratins teoretiker är den enskilde människan blott en beståndsdel i den samhällseliga produktionsprocessen, en "arbetskraft", ett själlöst verktyg för den ekonomiska utveckling, som oavvisligt bestämmer hennes andliga liv och hennes viljeyttningar. Denna uppfattning är det nödvändiga resultatet av hela deras lära. Så långt enskilda människor kunna komma i betraktande inför dem, betrakta de dem som samhällseliga genomsnittsprodukter, som måste mätas med de allmänna begreppens massregler. I den historiska utvecklingen se de endast de döda hjulen, den yttre mekanismen, och glömma därför blott allt för lätt, att bakom produktionens krafter och villkor står levande väsen, människor av kött och blod, med personliga önsknningar och föreställningar, och då de individuella olikheterna, som dock utgöra livets verkliga rikedom, förefalla dem som lösa tillbehör, så blir livet självt färglöst och jämnstruket.

Även här följer anarkisten andra vägar. Han tar den enskilde, individen till utgångspunkt för bedömandet av samhällets väsen. Icke individen som ett abstrakt begrepp, lösgjort från sin samhällseliga omgivning, utan som ett socialt väsen, förbundet med sina medmänniskor genom tusenden materiella, andliga och själsliga band. För att bedöma det samhällseliga välståndet, friheten, ett folks kultur, håller sig icke anarkisten till det kvantum i det allmänna produktionsresultatet eller till den formella "frihet", som eventuellt finnes fastställd i författningen, utan till kulturnivån i en bestämd period. Han söker hellre att fastställa, hur stor den personliga andel i välståndet är, som borde komma på varje enskild samhällsmedlem; han försöker utröna, hur stor frihet den enskilde har att tillfredsställa sina egna behov och önsknningar utan att skada det allmänna; han försöker att bli på det klara med, i vilken grad den allmänna kulturen i varje enskilt väsen finner sitt individuella uttryck. På grundval av dessa resultat fäller han sin dom över samhällets karaktär.

För anarkisten är den personliga friheten aldrig en obestämd abstrakt föreställning, den synes honom istället som en praktisk möjlighet, som skall lösa den enskildes kraft och lämna plats för initiativ, talang och duglighet.

Och då han i personlighetsvärdet ser det högsta uttrycket för de mänskliga frihetsinstinkterna, förkastar han varje auktoritetsprincip, det brutala våldets ideologi. Den fulla friheten på grund av ekonomisk och social jämlikhet, synes honom vara den enda förutsättningen för en mänsklig framtid. Endast i ett sådant tillstånd är, enligt anarkistens mening, möjligheten given för att utveckla känslan av personligt ansvar och av det levande kravet på solidaritet.

För den sociala rörelsens karaktär äro dess organisationsformer av avgörande betydelse, då de till sitt inre väsen måste motsvara det bästa i rörelsen. Det är sålunda endast naturligt, att även i detta avseende reser sig en oöverkomlig motsättning mellan anarkismen och socialdemokratien. Socialdemokratiens anhängare, bortsett från om de äro högersocialister, vänstersocialister eller "kommunister", äro till sin inre övertygelse jakobiner, anhängare av centralisationsprincipen. Socialdemokratien är till sitt väsen centralistisk, medan federalismen är en av anarkismens viktigaste principer.

Federalismen var tidigare den naturliga organisationsformen för alla samhällliga strömningar och institutioner, som voro fotade på det allmännas intresse, som till exempel vid de fria stamorganisationerna i urtiden, vid egendomsgemenskapen i den tidigare medeltiden, vid hantverkarnas gilleorganisationer i de fria städerna och vid de federativa förbunden mellan de fria kommunerna som skänkt Europa en så underbar kultur. Dessa organisationsmetoder voro samhälliga i ordets sanna betydelse. I dem funno den enskildes fria verksamhet och de samhälliga intressena ett harmoniskt uttryck; de voro mänskliga grupperingar, som framsprungo spontant ur livets nödvändigheter. Varje enskild grupp var herre över sina egna angelägenheter och samtidigt federalistiskt förbunden med andra grupper till försvar och befordran av gemensamma intressen. Allmänintresset var medelpunkten för deras strävanden, organisationen från under till ovan eller nedifrån och uppåt var det fullödiga uttrycket för dessa strävanden.

Först med den moderna statens uppkomst begyntes centralismens era. Kyrka och stat voro dess förnämsta företrädare. Denna gång var det inte längre det allmännas intressen, som funno sitt uttryck i den nya organisationen, utan den privilegierade minoritetens intressen, vilken grundade sin makt på de breda massornas utsugning och förslavande. Federalismen, den naturliga organisationsformen nedifrån och uppåt, ersattes med centralismen, den kostlade organisationen uppifrån och nedåt. Friheten måste vika för despotismen, de gamla vanorna för lagen, olikheterna för uniformiteten och chablonen, uppfostran och karaktärsbildning för andlig dressyr, den personliga självständigheten för den blinda lydningen, den fria borgaren för undersåten.

Det är betecknande för socialdemokratiens frihetsfientliga karaktär, att den lånat sina organisationsformer ur statens rustkammare. Disciplin var och är dess uppfostrans förnämsta valspråk och med samma medel, med vilket staten fostrar lojala undersåtar och goda soldater, uppfostrar den disciplinerade partikamrater. Den har miljoner anhängare kring sin fana, men den förkväver det skapande initiativet och den självständiga aktionskraften hos massan. Den framkallar en ny tjänstemannaklass, en ny hierarki, en slags politisk försyn, för vilken det fria initiativet och det självständiga tänkandet måste stryka in sina segel.

Endast så kan det också förklaras, att socialdemokratien i sin praktiska verksamhet fullständigt förlorat sig i den borgerliga parlamentarismens sumpmarker, att de små dagspolitiska debatterna fånga hela deras uppmärksamhet och propaganda. Den har organiserat sina väljare som staten sina arméer och som denna upphöjd den själsliga impotensen till princip.

På sin väg till politisk makt har den begravt allt som den tidigare hade gemensamt med socialismen, så att f. n. intet annat finnes kvar än en förklädd statskapitalism, som den under falskt märke för i handeln. Bourgeoisin har följaktligen ännu icke funnit sin "egen dödgrävare", men det är sannolikt icke socialdemokratiens skuld, att icke den för länge sedan blivit hela socialismens dödgrävare.

Anarkismen som statens oförsonliga fiende, förkastar principiellt varje deltagande i lagstiftande församlingar, varje form av parlamentarisk verksamhet. Dess anhängare veta, att även den friaste valrätt icke är i stånd att mildra motsättningarna i det moderna samhället och att den parlamentariska regimen tyvärr har till uppgift, att ge systemet av lögn och legaliserad orätt ett sken av sanning och rättvisa; det är en metod, med vilken man lurar slaven att själv förklara sitt slaveri lagligt.

Anarkismens faktiska metod är direkt aktion mot staten och monopolens försvarare. Dess bekännare söka genom tal och skrift upplysa folket och väcka det till medvetande om sitt sociala tillstånd. De taga direkt del i de undertrycktas ekonomiska och politiska kamp mot lönarbetets slaveri och statens tyranni.

Anarkisterna äro de egentliga förkämparna för en social revolution, som skall föklara krig mot varje utsugning av människa genom människa och som på sin fana skall ha skrivit: frihet åt människorna! Befrielse från varje slag av socialt, ekonomiskt och politiskt slaveri.

De äro den fria socialismens banérförare, de äro härolden för en ny social kultur.

EFTERSKRIFT.

RUDOLF ROCKER är tysk till börden. Under det tyska kejsardömet deltog han i den socialistiska rörelsen. På grund av sin agitationsverksamhet blev han utsatt för förföljelse från de tyska myndigheternas sida. Till slut tvangs han gå i landsflykt.

Den franska republiken, dit Rocker vände sig för att undkomma förföljelserna i sitt hemland, utvisade emellertid vår kamrat. Kejsardöme och republik visade sig återigen en gång vara samma skrot och korn. De tu äro ett, när det gäller att kväva misshagliga meningar.

Under de sista åren har Rudolf Rocker, som nu är närmare femtio år gammal, vistats i England. Där har han nedlagt ett synnerligen värdefullt arbete för den fria kommunismen. Tillsammans med sin hustru, Milli Witkopfh, har Rocker, som är gammal god vän till Enrico Malatesta, Krapotkin, Pierre Ramus, Tcherkessoff, utfört ett synnerligen välsignelsebringande arbete bland barnen, den yngsta ungdomen. Rocker redigerade i London en tysk antiauktoritär veckotidning: "Der Arbeiterfreund". Då kriget utbröt nedslags tidningen av den engelska regeringen. Rocker häktades och fördes till ett interneringsläger i närheten av London. Slutligen yppades för Rocker en möjlighet att lämna England. Och allt sedan revolutionen i Tyskland gjort det möjligt för Rocker att återvända från sitt exil till hemlandet, deltagar han, bosatt i Berlin, med liv och lust i de tyska anarkistiska och syndikalistiska rörelserna.

Dessa ytterst knappa rader om den storlagna och intressanta personligheten Rudolf Rocker ger åtminstone läsaren av denna broschyr de yttre svaga konturerna av författarens till Socialdemokrati och Anarkism rika liv och personlighet.

Stockholm den 3 Febr. 1920.

C. J. Björklund.

Det Anarkistiska Biblioteket

Rudolf Rocker
Socialdemokrati och anarkism
1920

Bokförlaget Brand, Oscar Malmborgs Boktryckeri. Stockholm 1920.

www.anarkistiskabiblioteket.se